

BÚCSÚBESZÉD Dr. BALÁZS DÉNES SÍRJÁNÁL *

Dr. Somogyi Sándor

*„Hullatja levelét az idő vén fája
Terítve hatalmas rétegben alá...”*

Jól illik most ide Arany János Buda halálának kezdő sora, mert a Magyar Földrajzi Társaságnak és a magyar földrajztudománynak gyászos eszendeje a mostani: immáron az ötödik kiemelkedő, oszlopos tagját búcsúztatjuk rövid egymásutánban. Olyan kedves kollégákat veszítettünk el bennük, akikhez tudományunk fejlődésének és fejlesztésének nevezetes fejezetei fűződnek, vagy akik Társaságunk fenntartásának, működésének biztosítását és biztonságát jelentették évtizedeken keresztül. Am Balázs Dénes kedves kollégánk és barátunk még rajtuk is túltett. Ő egy személyben volt tudós és Társaságunk oszlopa, emellett korunk legnagyobb magyar utazója és kiváló szakíró, valamint az érdi Magyar Földrajzi Múzeum megteremtője is. Személyének ez a páratlan szellemi gazdagsága megérdemelné, hogy életének e párhuzamosan folytatott ötrétűségéről külön-külön is részletesen megemlékezzünk a végső búcsú alkalmból, ami azonban lehetetlen. Az erre a nemes feladatra vállalkozó tisztelők majd elvégzik ezt a feladatot is. Itt most csupán e páratlanul gazdag élet és életmű főbb vonásait és eredményeit igyekszünk összefoglalni.

Balázs Dénes életútja – mint annyi más hazai kiválóságunké is – Debrecenből indult, éppen 70 évvel ezelőtt. A cívisváros felvilágosult, nagy feladatokra is képessé tevő szelleme kísérte végig élete során. Ez készítette arra a merész elhatározásra, hogy diplomája ellenére sem keresett állandó munkahelyet, hanem a Föld beutazására, megismerésére és megismertetésére specializálta magát. Tette ezt annak ellenére, hogy rendkívül körültekintő és megfontolt ember létére tudta, hogy ez milyen létbizonytalansággal és áldozatvállalással jár. Hiszen tudhatjuk, hogy nemcsak az ötvenes

években, hanem ma is mennyi hátrányt jelent, ha valakinek nincs biztos egzisztenciája. Balázs Dénes vállalta ezt a létbizonytalanságot, és életműve a bizonyosság rá, hogy jól tette, mert sok-sok lemondás és nélkülözés mellett is olyan gazdag szellemi életet élt, amit nagyszámú, tehetősebb kortársa sem tudott magának kialakítani.

1958 és 1990 között földünk 130 országát látogatta meg és gyűjtött azok természeti képeről, lakóinak életéről, nevezetességeiről olyan páratlanul gazdag élményanyagot, amit hangulatos útleírásaiban, élménybeszámolóiban és komoly szaktudományi értekezéseiben végtelen szorgalma ellenére sem tudta mind feldolgozni és megjelentetni. A több mint egy millió km hosszú életút ugyanis behálózta az egész Földet Alaszkától a Tűzföldig, Izlandtól Japánig, beleértve a Szovjetuniót és Kínát is, valamint a Szaharától Dél-Afrikán át Ausztráliáig. Az útjai során összegyűjtött óriási élményanyagból ez ideig 26 könyve jelent meg, de tudjuk, hogy az utolsó munkáján, a 27.-en versenyt dolgozott a létét fenyegető szörnyű kórral, s némi elégtétel volt számára, hogy azt nagyobbreszt be is fejezte. Elmondhatjuk, hogy azt nagyobb legnagyobb világgjárónkat, egyszersmind legtermékenyebb útleírónkat veszítettük el.

Szaktudományi szinten három területnek volt avatott művelője, a vulkáni képződmények, a karsztos felszínnek és a sivatagok geomorfológiájának. Hogy a felszínalaktani kutatási területnek csak kevesek által ismert és elismert szaktekintélye volt, azt egyéb irányú tevékenységének a nagyságrendje idézte elő. Pedig Ő nagyrészt személyes kutatások során, saját személyével és eszközeivel tanulmányozott sok olyan tájat, amelyekről ún. „nagy tudósok” csak hallomásból vagy leírásból szereztek jóval szerényebb ismereteket.

S mint a feltáró, kutató utazások sokoldalúan képzett kiváló művelőjétől, Tőle is természetesnek vehető, hogy magyar elődjeinek az egyes terü-

* Elhangzott az érdi temetőben 1994. október 25-én és azonos szöveggel megjelent a Földrajzi Közlemények 1994 évi 3.- 4. számában.

Balázs Dénes ismeretterjesztő könyreiből (Balázs Dénes felvétele)

letekre vonatkozó megjelent írásait is behatóan tanulmányozta. Így lett belőle a hazai földről indult utazók életének, munkásságának is egyik legjobb ismerője. A Magyar Földrajzi Társaság centenáriumi kiadványában – amit Ő „sárga bibliának” nevezett – ugyan még nem tudott szerzőként részt venni, mert éppen Kelet-Ázsiában járt akkor, de jóleső elégtételül szolgálhatott Neki, hogy 1993-ban megjelenhetett az Ő szerkesztésében és fáradságos buzgólkodásának eredményeként a Magyar Utazók lexikona, ami a föld jobb megismerését szolgáló magyar felfedezőik tevékenységének leggazdagabb, forrásértékű összefoglalása. Ennek a műnek jelentős részét, a mások által nem vállalt „nehéz emberek”-ről megjelent szócikkeket mind Balázs Dénes írta meg.

Az elmondottak is elegendők lennének egy rendkívül gazdag életpálya méltatásához. De hátra van még annak kiemelt hangsúlyozása, hogy Ő volt az érdi Magyar Földrajzi Múzeum ihletője, megteremtője, mecénása, naggyá fejlesztője is. Ebbéli tevékenységének illusztrálására csak annyit említek, hogy a megnyitás alkalmával az illetékes minisztériumi főosztályvezető így kommentálta érdemeit: „azt a Balázs Dénest meg avassátok szentté”. Hát az nem tudjuk megtenni, de aki oda belép, az mindig az Ő munkásságának szellemét érzi kisugározni a Múzeum tárlóiban eddig összegyűlt csodálatos kultúrkinés sokaságából.

Am nem elégedett meg az alapítás és megszervezés feladatával sem. Ő volt a Múzeum évkönyvének, a Földrajzi Múzeumi Tanulmányok c. sorozatnak az inspirátora, megszervezője és szerkesztője, valamint legtermékenyebb szerzője is. Az

elmúlt kilenc évben megjelent 12 számban 52 írása látott napvilágot, közülük 32 több oldalas komoly tanulmány. De szerkesztette Ő már korábban a karsztkutatók folyóiratát, a Karszt és Barlangot is 1961-től.

Ezek után hadd emlékezzem meg a Magyar Földrajzi Társasággal kialakult szoros kapcsolatáról, amelynek Elnöksége, Választmányja és népes tagsága nevében is búcsúzom legolvasottabb és legismertebb tagtársunktól, aki iránt Társaságunk már életében is eléggé ki nem fejezhető hálát és elkötelezettséget érzett. 1957-ben lépett tagjaink sorába; 1984-től választmányi tagunk, 1989-től pedig társelnökünk volt. 1980-ban a kiváló tagtársnak járó emléklapot, 1984-ben a Lóczy Lajos érmet, 1988-ban pedig a Kőrösi Csoma Sándorról elnevezett emlékermet nyerte el, Társaságunk legnagyobb kitüntetését, amit senki úgy ki nem érdemelt, mint Ő. Hiszen rokonlelkek is voltak a névadóval.

Végül néhány szót a magam nevében is mondok. Régóta büszke vagyok rá, hogy e páratlan életművet produkáló geográfus kollégának a bizalmát élveztem. Éppen ezért, ha valamilyen feladattal megtisztelt, vagy valamilyen megvalósítandó tervébe beavatva segítséget kért, mindig igyekeztem lehetőségem szerint kérésének eleget tenni.

Kedves Dénes! Köszönöm, hogy évtizedek óta barátodnak tartottál. Örülök, hogy kilométerekben oly hosszú életpályád megvalósításában olykor közreműködhettem. Annyi fáradalom és törődés után csendes nyugalmat kívánok Neked abban a Földben, amelynek megismeréséért annyit tettél és küzdöttél. Pihenj Békében!